

УДК 78.421

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРІВ В СФЕРІ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОГО ВИКОНАВСТВА

Сіненко О.О.

Київський університет культури

Гешко Н.С., Юрчук В.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

Естрадно-джазове мистецтво є важливою частиною сучасної музичної культури. Підготовка фахівців у цій галузі музичного мистецтва відбувається у ряді навчальних закладів, здебільшого училищах та досить рідко на рівні консерваторій та академій. Певним недоліком існуючої освітньої моделі є відсутність профільної підготовки концертмейстерів в сфері естрадно-джазового виконавства. Вивчення основ концертмейстерської діяльності для піаністів естрадно-джазового спрямування сприятиме модернізації музичної освіти та значному підвищенню рівня практичних навичок піаністів. В ході підготовки необхідне вивчення теоретичних дисциплін, які б надавали уявлення про розвиток музичних стилів, специфіку гармонії, аранжування, інтерпретації у джазі та інших напрямках популярної музики, а також засвоєння практики гри у дуеті, як з інструменталістами, так і вокалістами.

Ключові слова: концертмейстер, освіта, джаз, вокаліст, виконавці.

Постановка проблеми. Естрадно-джазове мистецтво є однією з важливих та значних частин музичної культури сьогодення. Підготовка фахівців у цій галузі музичного мистецтва відбувається у ряді навчальних закладів, представлених в системі української освіти. Певним недоліком існуючої освітньої моделі є ряд проблем, пов'язаних з відсутністю профільної підготовки концертмейстерів в сфері естрадно-джазового виконавства, що впливає на необхідність здійснювати ґрунтовну самопідготовку,

після завершення навчання в рамках вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка сучасної української джазової освіти окреслюється в розробці Т. Пістунової. Історичні аспекти формування українського джазового простору представлені в роботі О. Коверзи. Певні аспекти викладання джазу представлені в методичних рекомендаціях П. Буторіна, Н. Дячук. Практичні рекомендації, що висуваються перед джазовими співаками, аналізуються в праці Т. Ланіної.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема підготовки фахівців у сфері естрадно-джазового мистецтва неодноразово ставала предметом досліджень вітчизняних науковців, адже з розвитком суспільства висуваються нові вимоги до виконавців і відповідно назріває потреба у певних реформаційних процесах. Проте дослідницька увага не зосереджувалась на специфіці виховання майбутніх концертмейстерів у цій галузі музичного мистецтва, що й зумовлює її актуалізацію.

Мета статті полягає у розкритті проблемних моментів, пов'язаних з відсутністю спеціалізованої підготовки концертмейстерів естрадно-джазового спрямування.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день назріла проблема фахової підготовки концертмейстерів в сфері естрадно-джазового виконавства. Система сучасної музичної освіти демонструє наявність невеликої кількості закладів, в яких би здійснювалось виховання фахівців, які формують естрадну культуру України та інших держав. Навіть за умови наявності музичних академій, консерваторій, інститутів та училищ, не в кожному з них наявні естрадні відділення. Так сучасна українська дослідниця Т. Пістунова перераховує ряд закладів, де здійснюється подібна підготовка фахівців. «Факультет «Музичне мистецтво естради» функціонує в Дніпропетровській академії музики ім. М. Глінки; кафедри музичного мистецтва естради та джазу діють у Львівській національній музичній академії імені М. Лисенка, Харківському національному університеті мистецтв ім. І. Котляревського, Київському національному університету культури і мистецтв та ряді інших закладів. Спеціальність «Мистецтво джазової та популярної музики» можна отримати в Київському інституті музики ім. Р. Глієра» [Піст, с. 136]. Відзначимо, що згідно цим даним, значна кількість закладів вищої музичної освіти немає таких факультетів. Так у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського, Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової та ряді інших провідних ВНЗ – не можна отримати кваліфікацію у сфері «музичне мистецтво естради». Інші автори – П. Буторін та Н. Дячук вказують, що професійну джазову освіту на рівні музичних училищ можна здобути у Криворізькому музичному училищі, Львівському музичному училищі імені С.П. Людкевича, Одеському училищі мистецтв і культури імені К.Ф. Данькевича, Харківському музичному училищі імені Б. Лятошинського, Хмельницькому музичному училищі імені В. Заремби, Черкаському музичному училищі імені С. Гулака-Артемівського, Київській школі джазового і естрадного мистецтва «Арт Ліга» [1].

Т. Пістунова відзначає, що попри досить високий рівень української джазової освіти, існує ряд проблем, пов'язаних з відсутністю системності у підготовці фахівців. «Нема комплексної універсальної, затвердженої на рівні міністерства програми, що передбачала б поступове здобуття знань, починаючи від музичної школи і закінчуючи вищими навчальними закладами. Нагальним питанням є відсутність можливості навчатися за спеціальністю «Музичне мистецтво естради» у ряді музичних академій України. Оновлення

потребує навчально-методична база, котра має передбачати можливість участі учнів та студентів у концертних та фестивальных проєктах на рівні як слухачів, так і учасників» [4, с. 138].

Подібні тенденції вимагають оновлення програмної бази та введення нових напрямків навчання. Варто зазначити, що в жодному навчальному закладі немає спеціальної фахової підготовки у сфері «концертмейстер естрадно-джазового профілю». Якщо проаналізувати подальшу професійну діяльність колишніх студентів фортепіанних відділів академічного та естрадно-джазового спрямування, виявляється, що лише одиниці продовжують займатися сольним виконавством, деякі присвячують себе викладацькій діяльності, а значна кількість працює концертмейстерами. Проте для такої роботи потрібний ряд навичок та вмій, які не в повній мірі здобуваються у закладах музичної освіти і це вимагає значного самостійного опрацювання, яке може бути менш продуктивним, аніж у студентські роки.

О. Коверза відмічає, що за часів появи перших джазових виконавців на території України, існував брак фахівців, здатних імпровізувати. Саме завдяки діяльності акомпаніаторів-піаністів виникала можливість супроводжувати естрадних вокалістів, в той час як джазові колективи грали твори, записані у нотному тексті. «У 20–30-х рр. часто зустрічались невеликі групи акомпаніаторів, здатних за допомогою модного ритму підтримати на естраді вокалістів, але в 30-ті рр. джаз-оркестри грали і цілком аранжовані п'єси, хоча окремі виконавці вмій імпровізувати (Олександр Цфасман, Леонід Утьосов, Олександр Варламов, Микола Мінх, Генріх Терпиловський, Леонід Дідерихс, Георгій Ландсберг, Віктор Кнушевицький)» [2, с. 93]. Поступово ці тенденції змінилися, виник ряд музикантів, які вмій імпровізувати та аранжувати твори. Якщо казати про сучасний рівень виконавства, то можна виділити наступні вимоги, які свідчать про наявність високого професійного рівня, наприклад, у вокальній практиці: «Специфіка естрадно-джазового виконання вимагає виключно хорошого володіння голосом, уміння професійно імпровізувати, знання манери виконання естрадно-джазової, рок- і поп-музики, володіння великим числом прийомів виконання та особливими специфічними штрихами звуковідтворення, наявності розвиненого гармонійного і мелодійного слуху, гарної пам'яті, швидкого мислення, творчого потенціалу фантазії, досвіду переспіву великої кількості різноманітних творів естрадно-джазової музики та багато іншого» [3, с. 480]. Ці вимоги в повній мірі висуваються і перед концертмейстерами, які супроводжують гру вокалістів. Причому ті завдання, що постають перед усіма сольними виконавцями, доповнюються й іншими, пов'язаними з потребою створювати підтримку соліста.

Ще одним проблемним моментом, що стоїть на перепоні у формуванні високопрофесійних виконавців є брак посібників та хрестоматій, в яких наводились би зразки стилів у сфері естрадної, джазової та рок-музики. Мова йде не лише про теоретичний опис стилю, а певні практичні рекомендації з їх виконання, які б супроводжувались нотними прикладами та розгорнутим нотним текстом відомих стандартів.

Т. Пістунова відмічає велику роль, яка відводиться не лише сольному музикуванню, але й ансамблевому. «Учні естрадного відділу навіть на рівні музичної школи повинні вивчати курс джазового сольфеджіо, який має включати елементи музичної мови джазу: специфічний ритм, акордику та її цифрове позначення. Важливим компонентом є колективне музикування, адже ансамблеве виконавство сприяє розвитку почуття метроритму, розвиває навички імпровізування» [4, с. 138]. Ми розділяємо позицію дослідниці, проте хочеться уточнити, що ансамблевого виконавства недостатньо у випадку підготовки концертмейстерів у сфері естрадно-джазового мистецтва. Так само не можна обмежуватись виключно вихованням сольного виконавства. Необхідним є впровадження продуманої системи, яка б поєднувала заняття з фаху (фортепіано), гри у дуєті та ансамблеву гру. Якщо перша та останні форми роботи представлені в сучасній освітній системі, гра дуєтом у підготовці фахівців спеціальності «фортепіано» естрадно-джазового спрямування відсутня. Проте саме вона стала б запорукою для формування концертмейстерів високого професійного рівня. Отже, доцільним було б впровадити дисципліну «Основи концертмейстерської діяльності» для естрадно-джазового напрямку підготовки, яка викладалась протягом всього навчання у навчальному закладі.

Чому ж саме виникає потреба у даній дисципліні? Насамперед тому, що під час сольної гри можуть не формуватися ті навички, які потім будуть обов'язковими для концертмейстерської діяльності. Чи можливо вони виникнуть під час ансамблевої гри? Нажаль, існує ряд моментів, пов'язаних з тими функціями, які виконує фортепіано у джазовому ансамблі та джазовому дуєті, що не є тотожними. Піаніст, який грає у джазовому квартеті чи квінтеті не виконує функцію баса. Зазвичай його партія зводиться до того, що він підтримує ритмічну функцію, адже він є учасником ритм-секції. До ритм-секції можуть відноситися фортепіано, ударні, гітара, контрабас. При використанні фортепіано в ансамблі, головний акцент робиться на барві цього інструменту. Сольні партії фортепіано зазвичай побудовані на виконанні імпровізації, яка складається з різних гам, арпеджіо, фраз, притаманних для того чи іншого стилю. Будується вона на обіграванні гармонії. Іноді фортепіано грає імпровізацію у брейках або соло, що побудоване у формі діалогу з інших інструментами, наприклад з гітарою чи бас-гітарою, тоді ці два інструменти будують мелодію за принципом питання-відповіді.

Відповідно при гри у ансамблі акомпануюча функція фортепіано зведена до мінімуму. Лінія баса рідко виконується у джаз-бенді чи ансамблі у фортепіано, бо для цього є контрабас або бас-гітара. Внаслідок цього потрібно навчати грати акомпанемент до лінії, яка виконується вокалістом чи інструменталістом. На нашу думку, основи концертмейстерської діяльності естрадно-джазового спрямування необхідно освоювати починаючи з першого курсу музичного училища. Наприклад, на першому курсі доречно навчати гри у дуєті з інструменталістом. Подібний виконавський склад буде вимагати від піаніста навичок гри з листа, проте в даному випадку це

не треба вимагати вміння транспонувати твір. Причому спочатку можна створювати дуєт зі струнно-щипковими інструментами – гітарою, бас-гітарою, контрабасом, а вже згодом з духовими інструментами. Акомпануючи духовим інструментам необхідно буде враховувати потребу витримування встановленого темпу, адже в іншому випадку може виникнути проблема з диханням, що вплине на вірність фразування.

Наступним етапом постає навчання гри у дуєті з вокалістом. Цей рівень є більш складним, адже вимагатиме тих навичок, що були представлені у попередніх дуєтах, а також вміння транспонувати пісні у більш зручну для співака тональність у разі необхідності. На останньому етапі освоєння практики концертмейстерської діяльності джазовий піаніст повинен вміти також розшифровувати аудіо (відеозаписи) пісень, вміти спрощувати для виконання фактуру.

Якщо казати про певні практичні навички, необхідні для концертмейстерської практики, то будь-який піаніст – джазовий чи естрадний – повинен вміти грати три типи акомпанементу: 1) бас та акорди до теми без мелодії, супроводжуючи вокаліста чи інструменталіста, який добре відтворює свою мелодичну партію; 2) бас, акорди та мелодію, тобто усю фактуру; 3) гармонію та мелодію без баса, що доречно у разі, коли є джазове тріо – фортепіано, контрабас, ударні; 4) бас та мелодію без акордів (якщо є інструмент, що грає акорди, як-от гітара).

Важливою умовою для виховання практики гри у дуєті є необхідність займатися під метроном. Інструменталісти, окрім піаністів, досить часто внаслідок специфіки виконаного репертуару грають, використовуючи «мінусові фонограми», де чітко встановлений темп, який не змінюється до кінця твору. Якщо піаніст грає без ударника, він повинен чітко дотримуватись темпу, у якому виконується твір, адже від цього буде залежати успішність дихання і фразування у вокалістів чи виконавців на духових інструментах.

Отже, наголосимо на важливості виховання вміння імпровізувати та створювати інтерпретації стандартів, як для джазових виконавців так і для концертмейстерів. Т. Ланіна відмічає такі вимоги: «Володіння імпровізацією і уміння творчо обробляти музичний матеріал – обов'язкові умови цієї освіти. Уміти вигадати соло, нестандартно розвивати метроритмічну основу твору, наповнювати процес музичного розвитку увесь час новим драматургічним змістом, розуміти логіку загального розвитку музично-художнього образу і при цьому переконливо користуватися усіма засобами музичної виразності – ось те, що відрізняє якість освіченого естрадно-джазового, рок- і поп-музиканта, співака від суто академічного співака і усієї специфіки академічної освіти, широко і традиційно розвиненої в Україні» [3, с. 480]. Отже у підготовці концертмейстерів у сфері естрадно-джазового виконавства, окрім сольної, дуєтної та ансамблевої гри, вбачається необхідним вивченням таких курсів, як «Історія музичних стилів», «Основи джазової імпровізації», «Гармонія у джазі», «Аранжування для естрадно-джазового колективу», «Основи композиції», «Музична інтерпретація» для естрадно-джазових напрямів.

Висновки та подальші перспективи. Попри те, що в Україні існує чимало музичних училищ та вищих закладів, в яких можна здобути освіту зі спеціальності «музичне мистецтво естради», на даний момент не існує практики фахової підготовки майбутніх концертмейстерів у цьому напрямку музичного мистецтва. Вважається за доцільне введення дисципліни «Основи концертмейстерської діяльності» для піаністів естрадно-джазового спрямування, або навіть спеціальності «концертмейстер естрадно-джазового мистецтва». В ході підготовки подібних фахівців необхідне ви-

вчення теоретичних дисциплін, які б надавали уявлення про розвиток музичних стилів, специфіку гармонії, аранжування, інтерпретації у джазі та інших напрямках популярної музики, а також засвоєння практики гри у дуєті, як з інструменталистами, так і вокалістами. Подібна новація, спрямована на модернізацію сучасної системи естрадно-джазового музичного виховання, сприятиме тому, що після завершення освіти, піаністи зможуть відводити менше часу на засвоєння основ концертмейстерської діяльності та більше часу приділяти розвитку власного виконавського рівня.

Список літератури:

1. Буторін П.А., Дячук Н.І. Викладання джазу: Методичні рекомендації. – Полтава, 2009. – 78 с.
2. Коверза О. Становлення джазового мистецтва як феномену музичної культури 20–30-х рр. ХХ століття в Україні // Актуальні питання гуманітарних наук. – Вип. 14, 2015. – С. 87–93.
3. Ланіна Т.О. Проблема виховання джазових вокалістів у музичних школах // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 жовтня 2014 р., м. Київ. – К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. – С. 476–483.
4. Пістунова Т. Джаз в системі української музичної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство / [за ред. О.С. Смоляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – № 1 (вип. 36). – С. 134–139.

Синенко О.А.

Київський університет культури

Гешко Н.С., Юрчук В.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

К ПРОБЛЕМЕ ПОДГОТОВКИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРОВ В СФЕРЕ ЭСТРАДНО-ДЖАЗОВОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА

Аннотация

Эстрадно-джазовое искусство является важной частью современной музыкальной культуры. Подготовка специалистов в этой области музыкального искусства происходит в ряде учебных заведений, в основном училищах и довольно редко на уровне консерваторий и академий. Определенным недостатком существующей образовательной модели является отсутствие профильной подготовки концертмейстеров в сфере эстрадно-джазового исполнительства. Изучение основ концертмейстерской деятельности для пианистов эстрадно-джазового направления будет способствовать модернизации музыкального образования и значительному повышению уровня практических навыков пианистов. В ходе подготовки необходимо изучение теоретических дисциплин, которые бы давали представление о развитии музыкальных стилей, специфике гармонии, аранжировки, интерпретации в джазе и других направлениях популярной музыки, а также освоения практики игры в дуэте, как с инструменталистами, так и вокалистами.

Ключевые слова: концертмейстер, образование, джаз, вокалист, исполнители.

Sinenko O.O.

Kyiv University of Culture

Heshko N.S., Yurchuk V.V.

Kiev National University of Culture and Arts

TO THE PROBLEM OF PREPARATION OF CONCERTMASTERS IN THE SPHERE OF POP-JAZZ PERFORMANCE

Summary

Pop-jazz art is an important part of modern musical culture. The training of specialists in this field of musical art takes place in a number of educational institutions, mainly in colleges and quite rarely at the level of conservatories and academies. A certain drawback of the existing educational model is the lack of profile preparation for concertmasters in the field of pop and jazz performance. Studying the basics of concertmastering for pianists in the variety and jazz direction will help modernize musical education and significantly improve the level of practical skills of pianists. In the course of preparation, it is necessary to study theoretical disciplines that would give an idea of the development of musical styles, the specifics of harmony, arrangement and interpretation in jazz and other directions of popular music, as well as mastering the practice of playing duets with both instrumentalists and vocalists.

Keywords: concertmaster, education, jazz, vocalist, performers.